

**ФУНКЦИОНАЛЕН АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА ПОЛИТИКА НА ЦОИДУЕМ
В ПЕРИОДА 2005 – 2016г. – ЕТНОПЕДАГОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ**

Теодора Григорова

докторант в катедра „Етнология“,

Исторически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме: Настоящата статия разглежда функциите и съпътстващите дейности на Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) през периода 2005-2016 г. Извършен е функционален анализ на дейностите на центъра през определения период.

Ключови думи: интеркултурно образование, образователна интеграция, деца и ученици от етническите малцинства.

Teodora Dimitrova –

PhD student at the Department of Ethnology, Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Functional analysis of educational policies of CEICSEM /2005-2016/ - ethnopedagogical aspects

Abstract: This article describes the problems related to the educational policies of CEICSEM, it will consider the possible solutions for the integration of students in the educational system. Through the functional analysis, we will derive results, actions and measures aimed at ensuring and promoting a good educational environment on the part of CEICSEM.

Keywords: intercultural education, educational integration, ethnic minority children and students.

ОБРАЗОВАТЕЛНА СИТУАЦИЯ

Законът за предучилищно и училищното образование(ЗПУП)¹ осигурява правото на всяко дете/ученик да посещава образователните институции, независимо от неговата етническа и религиозна принадлежност. Акцентира се на компетентностно ориентираната образователна политика в условията на образователната институция. Процесът на педагогическото взаимодействие е насочен към културно различните групи от деца и ученици, чрез механизмите на межкултурната рефлексия.

¹ Закона за предучилищното и училищно образование <https://www.navet.government.bg/bg/media/ZAKON-ZA-PREDUCHILISHTNOTO-I-UCHILISHTNOTO-OBRAZOVANIE.pdf>

„Междуетническата образователна среда предполага използване на интерактивни социализиращи, обучаващи и възпитаващи методи. Една от задачите, които днес стоят пред учителите е формирането на чувствителност спрямо специфичната етнокултурна среда на конкретната образователна институция. Този процес предполага стимулиране на професионалната емпатия у учителя, чрез осъзнаване, способността за правилно ориентиране на ученика при избор на поведение, основаващо се на толерантно отношение и межкултурна рефлексия“ (Колева 2009: 227-229). Държавните образователни стандарти имат за цел да формират у ученика компетентности в личностен и когнитивен план. Според Наредба № 13 за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование² ученикът трябва да отстоява общочовешките ценности, ценностите на демокрацията и човешките права. Интеркултурното образование е необходимо да се кодира в стратегията за развитие на училището.

Обучението в интеркултурна среда изисква подготвени учители, които да притежават знания, умения и компетентности за стимулиране на познавателната мотивация на ученика. Качественото образование е с два адресата: учители/педагогически специалисти и родители. Необходимо е учителите да прилагат актуални педагогически технологии в социокултурните ситуации.

ФУНКЦИОНАЛЕН АНАЛИЗ

Целта на научното етнопедагогическо изследване е да се извърши функционален анализ на дейността на ЦОИДУЕМ – МОН за образователна интеграция на ученици от етническите малцинства за внедряване на интеркултурни образователни практики в българското образование.

Функциите на центъра са три: обучаваща, консултантска и информационна. През разглеждания период 2005-2016 година основната функция е обучаващата, чрез която се повишава качеството на образование в училищата с мултикултурен състав на учениците³. Освен обучаваща функция има и информационна, като основна информация за дейностите на ЦОИДУЕМ откриваме в сайта на центъра. Там са представени успешни практики в различни региони на България⁴.

Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) е създаден през 2005 г., като самостоятелно звено в рамките на Министерството на образованието и науката (МОН). Дейността му се основава на комплекса от стратегически мерки,

² Наредба № 13 за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование

³ https://coiduem.mon.bg/wp-content/uploads/2018/06/Oценка_na_efekta_33.9_2011.pdf

⁴ <https://coiduem.mon.bg/category/%d0%b4%d0%be%d0%b1%d1%80%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%ba%d1%82%d0%b8%d0%ba%d0%b8/>

формиращи политика за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, отразени в „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства“. Той подпомага реализирането на правителствената политика по отношение образователните потребности на децата и учениците от етническите малцинства, имаща за своя рамка „Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка 2006-2015 г.“⁵.

ЦОИДУЕМ изготвя тригодишни програми, които са ориентирани към интеграция на деца/ученици от малцинствените групи в детски градини/училища, като поставя актуални цели за тяхното постигане. Всяка година се изготвя отчет на дейността му. Съдържанието му е типологично сходно, продължаващо до с.35.

ЦОИДУЕМ осъществява своите дейности по четири приоритета: „1) Гарантиране на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства; 2) Съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства; 3) Създаване на предпоставки за успешна социализация на децата и младите хора от етническите малцинства; 4) Подпомагане процеса за превръщане на културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие на подрастващите и създаване на атмосфера за взаимно уважение, толерантност и разбирателство.“⁶.

По първия приоритет са насочени действия за привличане на родителите в училище и обогатяване на материалната база в детските градини и училища. Образователните проекти са насочени към обучение на ромските деца за овладяване на книжовния български език и подпомагане за успешно усвояване на познавателния материал в училище. С помощта на свободно избиращите предмети (СИП) и клубове по интереси учениците се запознават със своите традиции, обичаи, празници и религиозни практики.

Вторият приоритет са насочени действия за развитие на разпространението на културата на ромските общности. Проектите стимулират и развиват творческата и социална активност не само на участниците в тях, но и на всички, които стават съпричастни в подготовката, реализацията и представянето на различните културни послания.

⁵ <https://coiduem.mon.bg/2008/04/28/%d0%b4%d0%be%d0%ba%d0%bb%d0%b0%d0%b4-%d0%b7%d0%b0-%d0%b4%d0%b5%d0%b9%d0%bd%d0%be%d1%81%d1%82%d1%82%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d1%86%d0%be%d0%b8%d0%b4%d1%83%d0%b5%d0%bc-%d0%b7%d0%b0-2007-%d0%b3/>

⁶ <https://coiduem.mon.bg/2008/04/28/%d0%b4%d0%be%d0%ba%d0%bb%d0%b0%d0%b4-%d0%b7%d0%b0-%d0%b4%d0%b5%d0%b9%d0%bd%d0%be%d1%81%d1%82%d1%82%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d1%86%d0%be%d0%b8%d0%b4%d1%83%d0%b5%d0%bc-%d0%b7%d0%b0-2007-%d0%b3/>

Третият приоритет е свързан с процеса на социализацията на деца и ученици от етническите малцинства. ЦОИДУЕМ насочва своите усилия към процеса на тематична квалификация на учителите и усвояване от децата и учениците на знания за културата, традициите, празниците и обичаите на малцинствата.

Четвъртият приоритет е насочен към образователна интеграция и социална адаптация с цел превенция на процеса на образователна сегрегация, особено в ромските квартали.

Годишните доклади на ЦОИДУЕМ предоставят информация за дейността на центъра.

Докладът от 2007 година дава информация, че оценката на ЦОИДУЕМ е положителна, „През отчетния период, като всяка новосъздадена институция, ЦОИДУЕМ преодолява сериозни организационни и административни проблеми в процеса на своето утвърждаване. Най-красноречив пример за успеха на ЦОИДУЕМ в процеса на неговото прохождение е броят на постъпилите проектни предложения. Успешното изпълнение на финансираните проекти е сериозно основание техният опит да се мултиплицира и да обхване цялата образователна система.“⁷.

Самият център постепенно организира своята дейност, с което спомага за популяризирането си в образователните среди. Още през 2007 година може да видим колко образователни институции са кандидатствали по проектите на ЦОИДУЕМ. През 2007 г. кандидатите са общо 437, а са одобрени само 83. Към дейността на ЦОИДУЕМ са отправени препоръки в две основни направления:

1. Укрепване административния капацитет на служителите;
2. Провеждане на текущ мониторинг на всички финансирани проекти за придобиване на по-задълбочена информация върху процеса на тяхното изпълнение и коригиране.

С проектите, финансирани от ЦОИДУЕМ, се реализират успешни практики за взаимодействие между учители, ученици и родители. ЦОИДУЕМ работи с местната власт за подобряване на образователната интеграция на учениците от ромски произход. В докладите са вписани общини, РИО и Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование(РЦПППО).

⁷ <https://coiduem.mon.bg/2008/04/28/%d0%b4%d0%be%d0%ba%d0%bb%d0%b0%d0%b4-%d0%b7%d0%b0-%d0%b4%d0%b5%d0%b9%d0%bd%d0%be%d1%81%d1%82%d1%82%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d1%86%d0%be%d0%b8%d0%b4%d1%83%d0%b5%d0%bc-%d0%b7%d0%b0-2007-%d0%b3/>

Според ЦОИДУЕМ, за да бъде осъществен даденият проект трябва да бъдат изпълнени следните дейности:

- „пълноценна интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училищата в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях;
- създаване на условия за успешна адаптация на децата в детските градини и началните училища, за които българският език не е майчин;
- подобряване на образователната среда в приемни детски градини и училища;
- максимален обхват в училище на подлежащите на задължително образование до 16 годишна възраст;
- намаляване броя на преждевременно напусналите образователната система;
- създаване на устойчиви партньорства и коалиции между местната власт, НПО, училища и други заинтересовани страни за ефективно участие в процеса на образователната интеграция на учениците от ромски произход;
- работа с родители на учениците от ромски произход – разработване на иновативни подходи, с цел създаване на устойчив ресурс в общността – родители, младежи, доброволци, информирани и убедени в необходимостта от промотирането на образованието като ценност и подобряването на достъпа до образование на учениците от ромски произход;
- работа с родители на учениците от приемните училища и насърчаване на съвместни дейности в смесени екипи – разработване на иновативни подходи“⁸.

Докладите, в периода 2005-2016 година са еднотипни. Резултатите от дейностите са представени чрез числа, брой участници, но не се знае в колко населени места са реализирали съответните проекти. Тази информация може да се получи в списъка с одобрените проекти.

Ако разгледаме финансираните проекти по конкурсна процедура 33.3-2008 ще забележим отново неизясняване на някои от дейностите. По конкурсна процедура 33.3-2008 г. са финансирани общо 81 проекта на стойност 426 482.86 лв. с цел постигане на ефективност, ефикасност и концентрация на финансирането в изпълнение на политиката за образователна

⁸ http://coiduem.mon.bg/wp-content/uploads/2018/06/doklad_2011.doc

интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Финансираните проекти включват дейности, свързани със съвместното обучение и възпитание на деца и ученици с различен етнически произход, както чрез осигуряване на допълнителна учебна работа с учениците, така и съвместното им участие в училищни и извънучилищни дейности. Специално място се отделя на квалификацията на учителите и толкова необходимите дейности с родители.

В кодираните проектни дейности се подобрява материалната база на целодневни детски градини и училища, но отсъства информация къде се намират тези образователни институции и в какво се изразяват подобренията на физическата среда.

Според М. Грекова при доклада за 2011 г. индикатори за успех на проектните дейности са:

„1) Брой адаптирани деца и ученици в детските градини и началните училища, за които българския език не е майчин – 850 деца и ученици;

2) брой ромски деца от обособените ромски квартали записани и интегрирани в приемни училища – 875;

3) привлечени и адаптирани към учебния процес отпаднали и необхванати ученици – 16.“

Пак там, според нея, „Независимо какво пише като брой деца/ученици няма как да се докаже, че всичките 875 са се интегрирали или не става ясно как се определя, по какви критерии го определят това. И какво означава адаптирани и има ли разлика с интегрирани. Освен това си задаваме въпроса къде са адаптирани тези деца/ученици. Но ако броят на отпадналите ученици от 11 общини е само 16, то проектите може да кажем, че са успешни.“ (Грекова 2019:87-88).

В докладите на ЦОИДУЕМ отсъства анализ на причините за подобряването на процеса на образователна интеграция в училище. Няма информация, дали причината е квалификацията на учителите или подобряването на образователната среда, или мотивацията на родителите. С увеличаването на популярността на дейностите на ЦОИДУЕМ могат да се възползват повече училища за тяхната работа в мултикултурна среда.

В дейностите по проектите централно място заема работата с родителите: организирани са съвместни мултикултурни школи, ателиета и други форми на педагогическо взаимодействие с родители и техните деца, с което да възпрепятстват ранното отпадане от училище на ученици от малцинствените групи. И отново е даден някакъв брой, но няма яснота колко от преминалите обучение го практикуват и след това.

След 2013 г. се извършват проучвания и се анализира нивото на толерантност в държавните училища към МОН. Създават се програми за толерантност и равен достъп до училище на деца и ученици. В доклада от същата година се отбелязва броят на задържани деца и ученици – 1680.

Активно е участието на ЦОИДУЕМ по различни инициативи, организирани от неправителствения сектор, свързани с образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства – научни конференции и срещи. През 2015 г. за първи път в ЦОИДУЕМ по инициатива на СУ „Св. Климент Охридски“ – Исторически факултет – катедра «Етнология» с ръководител – доц. д-р Веселин Тепавичаров и декан на ИФ – доц. д-р Тодор Попнеделев. се подписа Меморандум за разбирателство между двете институции.

ДИСКУСИЯ

Дейностите на ЦОИДУЕМ са свързани с изграждането на интегрираща образователна среда, в която учениците от малцинствените групи да се чувстват като равноправни граждани на държавата си. С разпространението на дейността на центъра все повече деца остават в училище и развиват своя потенциал. ЦОИДУЕМ успява да организира обучения и да работи интензивно с учениците и учителите за тяхното субект – субектно взаимодействие в училище. С помощта на ЦОИДУЕМ може да се разпространят успешните практики по примера на общините Лом, Сливен, Кюстендил и др., които са част от проектите на центъра.

Според оценка на ефекта на КП 33.9-2011 една от препоръките е „Да се популяризират подходите на следните проекти: работата с родители и с хора от общността на ЦДГ № 1, Филиал „Хо Ши Мин” гр. Дупница по проект „Еднакви в другостта”; работата с общността от кв. „Факултета” по възстановка на традиционни обичаи по проект „Учим и творим заедно” на 66 СОУ „Ф. Станиславов”, гр. София; методът деца-работят-с-деца по проекта на 97 СОУ „Братя Миладинови”, гр. София по проект „Познавам твоите обичаи и празници”; работата с местната общност от родители по проект на Първо ОУ „Н.Й. Вапцаров” гр. Берковица и отличното взаимодействие на местна власт, читалище и училище в с. Търнак; подхода за въвеждане на конкурсен елемент в извънкласните дейности на ОУ „Хр. Ботев”, с. Камбурово; издаването на вестник по проект „Училището – място за малки и пораснала хора” на ОУ „Хр. Ботев”, с. Баница; изготвеното помагало по проект „Чрез игри и празници да се опознаем” на ОДЗ № 7 „Детелина” гр. София.“⁹.

⁹ <https://coiduem.mon.bg/2013/02/19/%d0%be%d1%86%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d0%b5%d1%84%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d0%ba%d0%bf-33-9-2011/>

В този период отсъства мониторинг на проектните дейности и консултантски функции за екипите на одобрените проекти. В доклада за оценка на ефекта от 2012 г. една от препоръките е „да бъде предлагана обратна връзка, която да ги насочва къде са пропуските с оглед на бъдещи кандидатствания (ако това е възможно)“¹⁰. ЦОИДУЕМ може да разшири своите проекти с училища от смесен характер, за да се осъществи изцяло образователната интеграция и да намали дискриминацията в училище.

В този период информационната функция е negliжирана. Отсъства популяризаторска дейност, която включва интернет страница и самостоятелна рубрика за успешни педагогически практики. По наше предварително проучване значителна част от учителите на национално равнище не знаят какво е ЦОИДУЕМ и следователно нямат представа каква дейност извършва центъра.

Цитирана литература

Грекова, М.(2019). *Какво е сбъркано с политиките за „интеграция на ромите в България?“*

Колева, И. (2001). *Педагогическа технология в междуетническа среда (рефлексивни аспекти)*.
София: Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“.

Колева, И. (2009). *Етнопсихологопедагогически проекции на социокултурната компетентност на преподавателя*. София: Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“.

Електронни източници

Закон за предучилищно и училищно образование

<https://www.navet.government.bg/bg/media/ZAKON-ZA-PREDUCHILISHTNOTO-I-UCHILISHTNOTO-OBRAZOVANIE.pdf>(посетен е сайта на 01.12.2023г.)

Наредба № 13 за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование

<https://coiduem.mon.bg/>

https://coiduem.mon.bg/wp-content/uploads/2018/06/Doklad_ocenka_na_efekta_33_11_2012.pdf

¹⁰ https://coiduem.mon.bg/wp-content/uploads/2018/06/Doklad_ocenka_na_efekta_33_11_2012.pdf